

Damjan Lajh

ur. Marjan Malešič: Nacionalna in mednarodna varnost. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, zbirka Politični procesi in inštitucije, 2002 249 strani (ISBN 961-235-103-1), 4.200 SIT

Globalne spremembe v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja so še posebej spodbudile znanstveno-raziskovalne aktivnosti na področju obramboslovja in z njim povezanih pojavov. Aktualno je postalo zlasti preučevanje varnostnih, obrambnih in vojaških sprememb v svetu, ki so bile zaznamovane z razpadom Varšavskega sporazuma, razpadom nekdanje Sovjetske zveze, padcem Berlinskega zidu in negativnimi izkušnjami na tleh nekdanje Jugoslavije. Vsi ti in podobni dogodki niso neposredno ali posredno vplivali zgolj na politične, gospodarske in socialne sisteme držav, temveč tudi na preoblikovanje, delovanje in identiteto oboroženih sil. Narekovali so tako preoblikovanje zavezništev kot nacionalno-varnostnih sistemov držav. Začela se je uveljavljati politika zmanjševanja obsega obrambnih podsistemov in oboroženih sil držav, kar je prav tako sprožilo izjemno pomembna obrambno-varnostna vprašanja glede načina popolnjenja oboroženih sil. Različni vidiki preučevanja varnostne politike so brez dvoma bili še posebno velik izziv v Sloveniji kot tranzicijski državi, ki se je po osamosvojitvi soočala z oblikovanjem svojega nacionalno-varnostnega sistema in njegovim kasnejšim izpopolnjevanjem.

Zgoraj omenjena in nekatera druga sorodna vprašanja obravnava znanstvena monografija z naslovom Nacionalna in mednarodna varnost. Delo desetih avtorjev je pod uredništvom Marjana Malešiča izšlo na Fakulteti za družbene vede v sklopu knjižne zbirke »Politični procesi in inštitucije«. Gre za tretje delo iz zbirke Obramboslovnega raziskovalnega centra, ki organizirano in sistematično spremlja in raziskuje obrambno-varnostna vprašanja od začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja. Knjiga temelji na predstavitvi raziskovalnih dosežkov Obramboslovnega raziskovalnega centra v zadnjih petih letih. Vsebinsko je razdeljena v tri večje sklope, ki vključujejo analize procesov varnostnega združevanja Evrope, varnosti Slovenije in obrambnega prestrukturiranja po hladni vojni. Posamezni prispevki z različnimi pristopi na celovit način obravnavajo raznovrstne vidike nacionalne in mednarodne varnosti, in tako tvorijo zaključeno celoto in prinašajo mozaik izvernih spoznanj, opisov in razlag, ki se medsebojno dopolnjujejo in pomenijo pomemben prispevek k večplastnemu razumevanju nacionalne in mednarodne varnosti. Večstransko uporabno vrednost dela kažejo mnoga spoznanja, od katerih v nadaljevanju omenjamo le nekatera.

Prvi vsebinski sklop, ki analizira procese varnostnega združevanja Evrope, prinaša razmišljanje Antona Grizolda o nekaterih temeljnih institucionalnih in strukturalnih prvih novo nastajajoče evropske varnostne arhitekture po koncu hladne vojne. V svojem prispevku Grizold ugotavlja, da se evropski varnostni sistem oblikuje na treh temeljnih ravneh: nacionalni, večnacionalni in mednarodni. Na tem mestu izpostavi predvsem (še vedno) velik pomen sistema kolektivne varnosti v okviru OZN in Nata, kot trenutno najbolj operativno sposobne evroatlantske obrambne organizacije po koncu hladne vojne. V svojem premisleku o teoretičnih perspektivah Nata po koncu hladne vojne z vidika realistične, institucionalistične in konstruktivistične teorije Vinko Vegič zagovarja kompleksno vlogo Nata v sodobni mednarodni skupnosti ter ugotavlja, da realizem razume Nato predvsem kot vojaško zavezništvo, institucionalistični pogled kot mednarodno institucijo, medtem ko konstruktivistični pristop poudarja norme in vrednote ter identiteto določene skupnosti kot temelje varnosti. Iztok Prezelj nadalje ponudi opredelitev koncepta kompleksnega ogrožanja varnosti in nastajanja kompleksnih kriz, ter na podlagi omenjenega koncepta analizira primera terorističnih napadov na svetovni trgovinski center v New Yorku in na Pentagon. Avtor ugotavlja, da kompleksna grožnja varnosti oziroma kompleksna kriza ni nov pojav, temveč obstaja že od nastanka človeške družbe, pri tem pa opozarja, da mora biti ocenjevanje ogrožanja varnosti

v sodobnem globalnem svetu celovito: tako znotraj lastne razsežnosti, medrazsežnostno in transnacionalno medrazsežnostno. Ob koncu prvega vsebinskega sklopa Igor Kotnik-Dvojmoč izpostavi pomen in vlogo rezervne sestave oboroženih sil v najrazvitejših industrijskih državah. Vendar avtor poudari, da rezervna sestava ne sme biti zgolj poceni zamenjava za večje poklicne vojske in ugotavlja, da vloga rezervne sestave ni več samo količinska, temveč je predvsem kakovostna.

V drugem vsebinskem sklopu, namenjenem vprašanju varnosti Slovenije, Anton Bebler predstavi vojaško-politične vidike osamosvajanja Slovenije. Skozi zgodovinsko perspektivo Bebler pojasnjuje, da je razvoj Slovencev iz relativno majhne etnične skupine v večnacionalni avstro-ogrski monarhiji v narod z mednarodno priznano državo trajal najmanj poldrugo stoletje, ob tem pa ugotavlja, da je narodnostna emancipacija vključevala tudi bolj ali manj vidno obrambno-vojaško sestavino. Avtor zaključuje, da so Slovenci v zadnjem desetletju dvajsetega stoletja v celoti dokončno prevzeli breme odgovornosti za obrambo državnega ozemlja svoje suverene države, s čimer se je končalo osamosvajanje Slovencev tudi na vojaškem področju. Marjan Malešič v nadaljevanju drugega vsebinskega sklopa na podlagi analize javnomnenjske raziskave obravnava vprašanja, ki se nanašajo na ogroženost Slovenije, varnostno kulturo, sistem nacionalne varnosti ter politično in varnostno združevanje v Evropi in vlogo Slovenije v njem. Na podlagi javnomnenjske raziskave avtor ugotavlja, da se Slovenci počutijo vse manj ogrožene, pri čemer prevladujejo predvsem netradicionalni oziroma nevojaški viri ogrožanja, medtem ko so vojaški viri ogrožanja pri Slovencih povsem na dnu lestvice zaznanih virov ogrožanja. Ob koncu Malešič izpostavi zlasti skrb glede legitimnosti varnostne politike Slovenije, ki jo je bilo moč zaznati na osnovi velikega prepada v času razprav glede članstva Slovenije v Natu med javnostjo na eni ter politično in uradniško elito na drugi strani.

V zadnjem vsebinskem sklopu Ljubica Jelušič odpira vprašanja, povezana z obrambnim prestrukturiranjem in konverzijo vojaštva ter predstavi perspektive njene uporabe po koncu hladne vojne. Jelušičeva pojasnjuje, da je konec hladne vojne prinesel velik družbeni dvom in pomanjkanje zanimanja za obrambne zadeve, kar kaže na naklonjenost družbenih razmer za obrambno in vojaško konverzijo. Vendar avtorica ugotavlja, da je konec hladne vojne sicer prinesel nekatere pozitivne rezultate, predvsem v količinskem smislu, a ne tolikšnih, kot jih je pričakovala javnost. Vladimir Prebilih se je v svojem prispevku osredotočil na analizo upravljanja konverzije vojaških objektov ter na probleme, s katerimi se običajno sooča: politično neenotost, pomanjkanje finančnih sredstev, odsotnost pravne podlage za izvedbo konverzije, nerešena lastninska vprašanja, neusklajenost zakonodaje na okoljevarstvenem področju in podobno. Prav zaradi teh in sorodnih razlogov se konverzija vojaških objektov v številnih državah še ni uveljavila. Maja Garb nadalje predstavi družbene in politične spremembe po koncu hladne vojne, ki so v veliki meri vplivale tudi na oborožene sile, in se osredotoči zlasti na analizo demobilizacije in družbene reintegracije vojaškega osebja v državah Srednje in Vzhodne Evrope (na Češkem, Poljskem, Mađarskem, v Rusiji in Nemčiji). Te države naj bi tudi prednjačile v trendih zmanjševanja številčnosti vojaškega osebja, vendar avtorica argumentirano izrazi dvom o verodostojnosti uradnih podatkov glede številčnosti oboroženih sil. Ob koncu tretjega vsebinskega sklopa Iztok Kočevar analizira proces preobrazbe vojaške industrije ter ugotavlja, da se vojaška industrija preobraža zgolj v prožnejšega proizvajalca sodobnih, dragih in tehnološko visoko razvitih sredstev za obrambne namene. S tem se le količinsko zmanjšuje proizvodnja sredstev za ubijanje, ne zmanjšujejo pa se niti bojne zmogljivosti oboroženih sil sveta niti dobiček, ki ga to področje ustvarja s proizvodnjo in trgovino.

V poglobljenih raziskovalnih, tako teoretičnih kot empiričnih analizah, v katerih avtorji ponujajo alternativne zorne kote proučevanja, je torej prikazano večplastno obravnavanje nacionalne in mednarodne varnosti. Kot je zapisal že urednik v uvodnem delu knjige, je delo Nacionalna in mednarodna varnost namenjeno tako strokovni kot laični javnosti. Knjiga prav tako pomeni izjemno dobrodošlo študijsko gradivo ne le študentov obramboslovja, temveč tudi drugih družboslovnih usmeritev. In nenazadnje, knjiga predstavlja pomembno in dragoceno izhodišče za prihodnje temeljne in aplikativne raziskovalne projekte na področju proučevanja varnosti in z njo povezanih pojavov.